

JOHN AJVIDE LINDQVIST: "MONSTRET SOM HOTAR MÄNSKLIGHETEN ÄR INTE GODZILLA"

effekt

KLIMATMAGASINET

Sveriges första
samhällsmagasin
om klimat och
hållbarhet

URBAN ODLING:

- Lär dig odla steg för steg
- Gerillaodlarna skördar i betongen

Los Angeles
cyklister festar
mot bilismen

Klimattips
för barn

Vårkänslor
i ekoköket

Grönt ljus för klimatkris?

EFFEKT SYNAR MYTEN OM DEN EVIGA TILLVÄXTEN

NR 2/2010
ÅRGÅNG 2
69 KRONOR

KRÖNIKA
TEKNIKDRÖMMAR
INGEN LÖSNING

DEBATT
STOCKHOLM
MÖRKAR UTSLÄPP

FRITID
SOFFSURFA OCH
TRÅDGÅRDSTÄLTA

NYHETER
DE SKA STÄLLA
OM SVERIGE

Tillväxtkritik för dummies

Hur ifrågasätter man tillväxten i ett samhälle där det jublas över ökad konsumtion och en nyhet om sjunkande tillväxt presenteras som ett dödsbud? Hållbarhetsprofessorn Tim Jackson, aktuell med boken *Prosperity without growth*, förklarar hur man säljer in den obekväma sanningen om tillväxtens gränser. Av David Jonstad

Säg "ingen tillväxt" och många kommer instinktivt att översätta det med "inga pengar, inga jobb, ingen framtid". Att ifrågasätta tillväxten triggas ofrånkomligen försvarsmekanismer i alla läger. Och om man inte bara är ute efter att provocera utan att också få folk att förstå tillväxtkritiken gäller det att noga fundera igenom hur man presenterar sitt budskap. Rätt person att få råd av är Tim Jackson, professor i hållbar utveckling och författare till rapporten *Prosperity without growth* som förra året gavs ut av den brittiska regeringens hållbarhetskommission. I över tjugo

år har han arbetat med att hitta alternativ till tillväxtekonomin och är i dag en hett eftertraktad person att konsultera inom såväl näringslivskretsar som den politiska sfären.

Tim Jackson menar att ärlighet är viktigare än vanligt i denna fråga. Samtidigt som han är en skarp kritiker av tillväxtekonomin är han tydlig med att vårt beroende av tillväxten innebär ett svårt dilemma. Fortsatt ekonomisk tillväxt är inte ett hållbart alternativ, men på kort sikt riskerar utebliven tillväxt att leda till social instabilitet.

Lösningen på dilemmat: att förändra de underliggande strukturerna så att samhället klarar sig utan tillväxten.

Men att göra det innebär ofrånkomligen att folk inte kan räkna med att bli materiellt rikare i framtiden. Hur säljer man in ett sådant budskap?

– Genom att erbjuda dem ett bättre liv. Genom att ge dem möjligheten att utvecklas – på ett annat sätt. Man kan

berätta för folk att det finns djupa ojämlikheter i det sätt som saker och ting är strukturerade på i dag. Och att det finns många fördelar med att ge dem bättre service och göra mer investeringar i deras framtid.

– Det finns också en oundviklighet i detta – att vi inte längre kommer att bli rikare och rikare. Du kan fråga folk: "Vill du leva i den rikaste generationen genom tiderna, även om det gör att dina barn inte bara kommer att leva i ett sämre samhälle, utan i ett samhälle som har kollapsat?" I princip ingen svarar seriöst ja på en sådan fråga. Det handlar å ena sidan om att säga att det finns ett bättre sätt att leva på, och å andra sidan om att vi har ett gemensamt ansvar. De flesta har den ansvarskänslan inom sig. De är uppmuntrade att inte bry sig så mycket om den eftersom det inte gör dem till goda konsumenter, men de har den i sig.

En förklaring till svårigheten att få med sig folk på ett alternativ till tillväxten är

SODAFISH/ISTOCKPHOTO BEARBETNING, G&T INDUSTRIES

föreställningen om den eviga framgången för samhället – att allt bara växer och växer i en sorts oavbruten framgångssaga. Den som påpekar att det finns gränser för hur mycket ekonomin kan växa på en begränsad planet utmanar den framgångsmyten.

– Det är ett stort arbete att överge de här idéerna eftersom vi hela tiden uppmantras att omfamna denna typ av framgångsvision. Även om allt fler börjar inse att framgången inte är särskilt tillfredställande och att den är på väg att ta oss till en punkt där framgång inte längre kommer att vara möjlig.

Men att inse begränsningarna med en livsstil som bygger på ökad konsumtion, ökat resande och så vidare är en sak, att gå emot detta är något annat. Se bara på bilresandet, säger Tim Jackson.

– En del slutar frivilligt. De lämnar bilen hemma och gör valet att inte bidra till utsläppen – och förvandlas direkt till andra eller tredje klassens medborgare eftersom

Tim Jackson.

Så tycker svenska politiker om tillväxt

Carl Schlyter,
ledamot i
Europaparlamentet,
miljöpartiet

– De som säger att vi behöver tillväxt för att lösa olika problem har sagt det i 70 år nu. De kommer aldrig fram till punkten då de säger att nu har vi så mycket pengar att vi kan lösa problemen, utan nästa år gör vi det. Det är en ohållbar strategi.

Bengt-Anders Johansson,
riksdagsledamot,
moderaterna

– Demokrati, ekonomisk tillväxt, fri press och forskning är grunden för att kunna lösa våra miljöproblem i framtiden. Har vi ingen ekonomisk tillväxt så har vi ingen möjlighet att satsa på miljösmarta lösningar.

Anita Brodén,
riksdagsledamot,
folkpartiet

– Tillväxt är inte i sig något negativt. Tillväxt är egentligen positivt, om människor kan få det bättre och många kan resa sig ur sin fattigdom. Däremot måste tillväxten ske på ett hållbart sätt. På ett smart, energieffektivt sätt.

Jacob Johnson,
riksdagsledamot,
vänsterpartiet

– Vi vill ha tillväxt i termer av bättre omsorg och bättre skola, mer kulturaktiviteter. Det är också en slags tillväxt. Däremot ifrågasätter vi naturligtvis tillväxt som man mäter i form av materiell konsumtion och ett ökat uttag av ändliga resurser.

ENKÅT: TOBIAS
ANDERSSON ÅKERBLOM

Holger Gustafsson,
riksdagsledamot,
kristdemokraterna

– Vi är positiva till tillväxt, självklart. Det är det som utvecklar samhället. Samtidigt har vi en lång rad restriktioner när vi säger det. En av restriktionerna är naturligtvis klimat-effekterna som vi står inför. Problematiken innebär att vi måste vidta åtgärder. Men de är också tillväxtfrämjande, till exempel satsningar på teknisk utrustning, reningsteknik och annat. Så klimatfrågan är både en restriktion och en möjlighet till ekonomisk tillväxt.

Claes Västerteg,
riksdagsledamot,
centerpartiet

– Tillväxt är väldigt viktigt för utvecklingen av Sverige, sen ska det ske på ett hållbart sätt. Det handlar till exempel om det som vi arbetar med nu, alltså att den som skitar ner i allt större utsträckning får betala och att man skapa förutsättningar för att konsumera tjänster, vilket också leder till en tillväxtutveckling.

Agneta Gille,
riksdagsledamot,
socialdemokraterna

– Tillväxt är motorn för landet. Vi har byggt hela det socialdemokratiska samhället på att vi har haft en tillväxt. Då har vi kunnat se till att skapa en generell välfärd för alla för att vi också har haft en tillväxt som är positiv. Det vi socialdemokrater pratar om nu, det är att vi ser de nya gröna jobben. Att det finns en tillväxt i möjligheterna att skapa nya arbetstillfällen, nya områden, där miljöfrågan är oerhört viktig.

våra samhällen är uppbyggda för bilar.

Andra beteendeförändringar innebär att man tvingas betala mer. En tågresa ut i Europa kan vara tio gånger dyrare än en flygresa.

– Det är inte under sådana förhållanden som någon, förutom de väldigt altruistiska, är beredda att förändra sitt beteende. Folk erbjuds inte realistiska möjligheter till förändring. Det blir nästan omoraliskt att uppmuntra dem till förändring när man vet att det kommer att påverka deras status i livet och deras möjligheter att vara delaktiga i samhället. Du måste ge dem alternativa sätt att delta på. Inte förmana, utan i stället förklara att vi måste förändra strukturerna.

Här uppstår en sorts hönan eller ägget-situation. Med de nuvarande strukturerna vill folk helst ha nya motorvägar för att komma fram snabbare med bilen, vilket gör att politikerna inte vågar skapa nya strukturer som innebär färre motorvägar. Alla delar är fastlåsta i varandra och om ingen går före är det så det förblir. Än så länge är det framför allt enskilda personer som försöker låsa upp detta dödläge genom att till exempel växla in materiell levnadsstandard mot mer tid. Undersökningar visar att dessa personer ofta mår bättre av det, men det är än så länge inget som sker på ett mer strukturellt plan.

Ett stort hinder är förhoppningen om att en växande ekonomi kommer att ge nya jobb. Folks erfarenhet av den krympande

ekonomin under lågkonjunkturen är att arbetslösheten har gått upp. Hur hanterar man detta dilemma?

– Genom en rättvis övergång ("just transition"), som den fackliga rörelsen kallar det. Att erkänna att vissa jobb kommer att försvinna, men att samtidigt påpeka att nya jobb tillkommer. Att skapa möjligheter för nya arbetstillfällen är väldigt viktigt, liksom att dela på jobben genom minskad arbetstid. Det är det enda som

kan göra en omställning möjlig utan att det klyver samhället.

Men, påpekar Tim Jackson, det handlar inte bara om att sätta stora infrastrukturprojekt utan mer om att skapa möjligheter för små lokala företag att blomstra. Och att skydda arbetstillfällena.

– Under de senaste

sex åren har jag följt diskussioner i olika regioner av Storbritannien. Alla har haft samma idé: att skapa kvalificerade jobb som ger hög tillväxt, ofta inom högteknologiska branscher. Det är den enda modell som folk har pratat om. Och det har misslyckats, överallt, om och om igen. Det har lämnat regioner och länder väldigt sårbara under recessionen. Den respons som vi behöver är inte att skapa jobb genom tillväxt, utan att skydda arbetstillfällena.

Enligt Tim Jackson börjar det tidigare tankesättet att förändras nu. Även inom facket finns en känsla av att den modell vi har haft inte levererar vad den lovat.

I den känslan är det förmodligen bra att börja plantera tillväxtkritiken. **E**

“Det blir nästan omoraliskt att uppmuntra någon till förändring när man vet att det kommer att påverka deras status i livet”

Sex snabba frågor till Tim Jackson

Mer eller mindre?

I en hållbar ekonomi som inte bygger på tillväxt, kommer vi ha mer eller mindre ...

Jobb?

– Vi kommer att ha ungefär lika mycket jobb som i dag, men vi kommer förmodligen att jobba mindre.

Fritid?

– Mer.

Arbetslöshet?

– Mindre. Det kommer att vara folks rättighet att delta i en meningsfull sysselsättning.

Resor?

– Mindre. Särskilt mindre bil- och flygresor.

Materiell rikedom?

– Mindre.

Välmående?

– Mer.

Lästips

Prosperity without growth

Tim Jackson (Earthscan)
Den hetaste och mest läsvärda boken just nu för den som vill skaffa sig ett bra grepp om tillväxtens gränser och idéerna om en hållbar ekonomi. Boken bygger på en rapport skriven för den brittiska regeringens hållbarhetskommission. I början av 2011 ges *Prosperity without growth* ut i svensk översättning.

ÖVERSIKT

Jämlikhetsanden

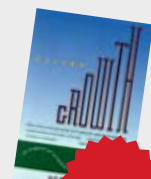
Richard Wilkinson och Kate Pickett (Karneval)
Jämlikhetsanden handlar inte specifikt om tillväxt, men visar med mängder av statistik varför jämlika samhällen är bättre än ojämlika och hur detta hänger ihop med tillväxtekonomin. Wilkinson och Pickett menar att tillväxten har gjort att politiker inte har behövt bry sig om jämlikhet och citerar högerekonomen Henry Wallich: "Tillväxt är ett surrogat för jämlikhet i inkomst. Så länge det finns tillväxt, finns det hopp, som gör att inkomstskillnader kan tolereras."

SAMHÄLLSPERSPEKTIV

Beyond growth

Herman Daly (Beacon)
För den som inte fruktar att läsa teoretisk litteratur på engelska är detta en bra bok att borra sig ner till problemets kärna med. Väldigt klagörande och ofta elegant formulerat av tidigare världsbanksekonomerna Herman Daly.

HARDCORE

ÄNNU FLER BÖCKER

Keynes barnbarn

Christer Sanne (Formas)

Tillväxtens sista dagar

Björn Forsberg (Ruin)

The Growth Illusion

Richard Douthwaite (New Society Publishers)

Farewell to Growth

Serge Latouche (Polity Press)

MER LÄSTIPS:

www.effektmagasin.se/tillvaxtkritik